

Mediajulkisuus valikoi mielitiettynsä

■ Ulla Järvi

”Jos toimittaja on tv-keskustelun alkajaisiksi jo päättänyt, mitä mieltä hän itse on asiasta – ja sen lisäksi asemoi meidät studioon kutsumansa asiantuntijat valmiisiin lokeroihin, niin mitä minä siellä enää teen?” Näin parahtaa moni asiantuntija nykyisin.

Sanavalmis tieteentekijä on kelpo haastateltava nopeaa reagointia ja omia mielipiteitä edellyttävään televisiokeskusteluun. Konkari-asiantuntijat osaavat kysyä ennakkoon tärkeitä kysymyksiä: ”Paljonko minulla on todellista puheaikaa?” ”Keitä muita haastateltavia studioon tulee?” ”Onko tehty valmiita inserttejä ja mistä näkökulmasta?”

Neljästä kuuteen minuuttia on nykyformaateissa jo pitkä aika puhua, eikä sitä tarjota missään nimessä yhdessä pätkässä. Kun toimittaja kertoo, että ”toinen haastateltava on vielä varmistumatta”, kyyninen asiantuntija varautuu pahimman huuhaa-tyypin kohtaamiseen. Jos valmiita inserttejä ei ole, voi huokaista varovaisen helpottuneena; aiheen käsittelytapaa ei rajata kovin tiukasti.

Pitääkö julkisuuteen todella suhtautua näin raadollisesti? Ovatko toimittajat heittäneet ”Journalistin ohjeet” romukoppaan? Eikö toimittajien tavoitteena enää olekaan arvovapaa tiedonvälitys?

Vastauksia edellä esitettyihin kysymyksiin kannattaa hakea niin tieteentekijöiden kuin journalistienkin piiristä. Tiedeviestinnän tutkimus on jo pitkään havainnoinut asiantuntijuuden murrosta. Kaikesta tiedosta on tulossa samanarvoista, eikä asiantuntijuutta ratkaise enää pelkkä asema tiedeyhteisössä vaan myös kyky tuoda julki tutkimustaan ja osaamistaan. Yhä harvalukuisempi toimittajakunta joutuu tekemään työtään yhä kiristyneemmissä aika-

tauluissa. Juttujen näkökulmia joudutaan rajamaan, jolloin myös asiantuntijoiden määrä väkisin vähenee. Turun yliopiston eduskuntatutkimuksen keskus havaitsi viime vuoden marraskuussa julkaisemassaan tutkimuksessa, että julkisuuden asiantuntijatehtävät kasautuvat voimakkaasti. Tuhansien tutkijoiden maassa muutama kymmenen – enimmäkseen miestä – hallitsee tieteen ääntä.

Etenkin tv-journalismi on muuttunut 2000-luvun aikana. Ohjelmat ovat tiukasti formatoituja eli ennakkoon suunniteltuja ja aika-talutettuja. Esimerkiksi Ylen TV1:n iltatauutisten jälkeiset ajankohtaisohjelmat on suunniteltu viikonpäivien mukaan. Alkuviikosta on asiallisempaa, loppuviikkoa kohden kevenee. Viihteellisyys tarkoittaa esimerkiksi normaalia jyrkempiä vastakkainasetteluita keskustelijoiden välillä. Tavoitteena ei olekaan konsensuksen saavuttaminen, vaan ärhäkkä väittely studiossa.

Tieteen ammattilaisen formatointi saattaa yllättää. Ammattipoliitikot tuntevat jo pelin säännöt, eivätkä odotakaan saavansa ääntään kuuluviin ilman väliheittoja ja huutelua. Kokee ne järjestö- ja mielipidevaikuttajat tuntuvat myös viihtyvän tv-keskusteluissa, koska heillä on selkeä oma agenda ajettavanaan. Mikä voisi olla tieteentekijän ja tiedemaailman edustajan media-agenda? Minkä puolesta hän mediassa puhuu? Moni soisi, että julkisessa puheessa tieteilijät edistäisivät nimenomaan tieteellisen maailmankuvan ymmärtämistä ja hyväksyntää.

Tammikuussa tiedejournalismista Helsingin yliopistossa väitellyt tutkija Vienna Setälä havaitsi tutkimuksessaan, että tieteellinen maailmankuva välittyy ainakin viestintien terveysjutuissa. Erityisesti luonnontieteillä on vankka asema puhuttaessa hyvinvoinnista ja sairaudes-

ta. Setälän mukaan median ihmiskuva on kuitenkin rationaalinen ja välineellinen. Terveyttä tavoitellaan teknologisesti mitattavilla suoritteilla, joilla pyristellään irti lukkoon lyödystä perimästä ja molekyyliden ylivallassa. Setälä kaipaisi median terveyspuheeseen nykyistä enemmän kokemuseräistä tietoa ja mekanistista ihmiskuvaa laajempaa terveyskäsitystä. Ihmisen hyvinvointi kun ei koostu vain oikeista ruokailutottumuksista, kuntoilusta ja painonhallinnasta.

Journalismi ja mediapuhe elävät aina kiinni omassa ajassa. Suorituskeskeinen terveysajattelu on yksi esimerkki arvokulttuurin ja journalismin saumattomasta vuoropuhelusta. Mediapuheeseen istuvat sujuvimmin numerot, mittaukset, imperatiivit ja kiellot. Lääkärit ja luonnontieteilijät taitavat luonnostaan tämän eksaktin puhettavan, jossa ”10 prosentin painonlasku pienentää diabetesriskiä 30 prosenttia” tai ”10 mikrogramman D-vitamiiniannos on täysin riittävä”. Mitä täsmällisemmin lääke- ja luonnontieteilijä esittää viestinsä, sitä helpommin se ylittää median uutiskynnyksen. Kelpuuttamalla näitä numeraalisia terveysesityksiä tiedotusvälineet samalla opettavat asiantuntijoita sovittamaan omaa ilmaisuaan medialle mieleiseksi.

Miten median voisikaan saada laventamaan ihmiskuvaansa ja välittämänsä terveyskäsitystä, kun ne ovat asiantuntijoidenkin vaikeasti tai jopa mahdottomasti hallittavissa. Rakastaminen ja rakastetuksi tuleminen tunne ovat ihmisen evoluutioon kuuluvia itsetunnon ja hyvinvoinnin keskeisiä peruspilareita. Mutta miten siitä voisi puhua mediassa konkreettisesti ja ymmärrettävästi?

Mediakieleen sopivan iskevyyden lisäksi mekaaninen terveyskäsitys tukee tiedotusvälineiden ansaintalogiikkaa. Yksinkertaisia tuotteita kun voi tehokkaasti mainostaa. Vaan mitä mittareita, elintarvikkeita tai pillereitä voisi myydä perusuottamuksen tunteen lisäämiseen?

Ihan vähäisillä paradigmojen muutoksella terveyskäsityksemme tuskin tulee muuttumaan.

Terveys- ja hyvinvointikäsitteen laajentaminen on vain yksi esimerkki niistä uusista tiedeviestinnän ajatusmalleista, joista tiedeyhteisön ja journalistien olisi syytä keskustella. Vastavia vuoropuhelun ja näkökulman laajentamisen paikkoja löytyy kaikilta tieteenaloilta. Keskusteluun tarvitaan lisäksi mediataitoisia tieteentekijöitä ja asiantuntijoita.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan vuonna 2013 julkaisemassa ”Kansallisessa tiedeviestinnän toimenpideohjelmassa” ehdotetaan tiedeviestinnän opetuksen sisällyttämistä kaikkien korkeakoulujen opetussuunnitelmiin. Ehdotus ei jäänyt sanahelinäksi, vaan Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta ovat käynnistäneet kansallisen hankkeen tutkimusetiikan ja vastuullisen tiedeviestinnän verkkokurssien toteuttamiseksi. Myös Suomen tiedetoimittajain liitto on tässä hankkeessa mukana. Opintokokonaisuuden suorittaisivat kaikki korkeakouluopiskelijat sopivassa kohdassa opintojaan.

Viestintätaitoja voi ja tulee harjoitella ja harjoittaa. Liian herkänahkainen ei kannata olla eikä suuttua yhdestä ylilyövästä otsikosta tai tv-keskustelussa epäonnistumisesta. Mitä paremmin median toimintaa ja journalismin pelisääntöjä tuntee, sitä paremmin saa oman äänensä julkisessa keskustelussa kuulumaan. Jos tiedeyhteisö väistyy mediajulkisuudesta, sinne menevät muut: aatteellisten ajatuspajojen edustajat, liikelämän lobbarit ja tiedemaailman rajoilla liikkuvat besserwisserit. Median *prime time* täyttyy puheesta aina.

Kirjoittaja on filosofian tohtori, viestinnäntutkija ja Suomen tiedetoimittajain liiton pääsihteeri.